

וצדקתך לבן מלך / תהילים פרק עב

שאול יונתן וינגורט

המשפט והצדקה שהמלך עושה מביאים משפט וצדקה של ה', ושלום רב לכל העם. עם זאת, הברכה מגיעה ממקור הברכה רק במה שהמלך עושה במשפט, וגם כאשר המלך משקיע בדברים נוספים – לא נזכרת הברכה בהקשרים הללו.

בפתחת המזמור ישנה בקשה: אֲלֹהִים מְשַׁפֵּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תָּזוּ, וְצַדִּיקְךָ לְבֵן מֶלֶךְ. ולאורך המזמור אנו רואים את התחומים בהם הבקשה מתממשת.

בחלק הראשון של המזמור (כ"א. 27 מילים) ישנם שבחים של המלך בשני מישורים: (א) המשפט והשלום לכל עם ישראל: יְדִין עַמְּךָ בְּצַדִּיק, וְעַנִּיֶיךָ בְּמִשְׁפָּט. יִשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לְעַם, וּגְבָעוֹת בְּצַדִּיקָה. יִשְׁפֹּט עַנְיֵי עַם, יוֹשִׁיעַ לְבְנֵי אֲבִיוֹן, וַיִּדְבֹּא עוֹשֶׁק. יִירָאוּךָ עַם שְׁמֵשׁ, וְלִפְנֵי יָרַח דּוֹר דּוֹרִים. יֵרֵד כְּמַטֵּר עַל גֹּז, כְּרִבִּיבִים זְרִזִּיף אֶרֶץ. יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק, וְרַב שְׁלוֹם עַד בְּלֵי יָרַח. (ב) ההשפעה על הגויים: וַיֵּרֵד מִיָּם עַד יָם, וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ. לִפְנֵי יִכְרְעוּ צִיִּים, וְאִיִּבּוּ עֶפֶר יִלְחֲכוּ. מְלָכֵי תְּרָשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יִשִּׁיבוּ, מְלָכֵי שֶׁבַע וְסָבָא אֲשַׁכְּר וְיִקְרִיבוּ. וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל מְלָכִים, כָּל גּוֹיִם יַעֲבֹדוּהוּ.

בחלק השני של המזמור (כ"ב. 77 מילים) הברכה שמברך ה' את המלך. וכאן מופיעה קודם כל הסיבה לברכה – הצלת האביונים: כִּי יִצִּיל אֲבִיוֹן מִשּׁוֹעַ, וְעַנִּי וְאִין עֲזָר לוֹ. יַחַס עַל דָּל וְאֲבִיוֹן, וְנַפְשׁוֹת אֲבִיוֹנִים יוֹשִׁיעַ. מִתּוֹךְ וּמִחֲמַס יִגְאֵל נַפְשָׁם, וַיִּיקָר דָּמָם בְּעֵינָיו. וַיַּחֲיֵי וַיִּתֵּן לוֹ מִזֶּהָב שֶׁבָא. מִטַּעַם זֶה, הָאֲבִיוֹן וְהַעַנִּי מִתְפַּלְלִים וּמְבָרְכִים אֶת הַמֶּלֶךְ: וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדוֹ תְּמִיד, כָּל הַיּוֹם יִבְרַכְנֶהוּ. ואכן, ה' מביא את השפע לעולם בזכות המלך: יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאֶרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים, יִרְעַשׂ כָּלִבְנוֹן פְּרִי, וַיִּצִּיצוּ מֵעֵיר כְּעֶשֶׂב הָאֶרֶץ. ולא רק לארץ מגיע השפע, אלא לכולם: יְהִי שָׁמוֹ לְעוֹלָם, לִפְנֵי שְׁמֵשׁ (ינין) [ינון] שָׁמוֹ, וַיִּתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם, יִאֲשְׁרוּהוּ.

וכך חותם המזמור: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת

(א) לְשַׁלְּמָה

אֱלֹהִים מְשַׁפֵּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תָּזוּ,

וְצַדִּיקְךָ לְבֵן מֶלֶךְ.

(ב) יְדִין עַמְּךָ בְּצַדִּיק, וְעַנִּיֶיךָ בְּמִשְׁפָּט.

(ג) יִשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לְעַם, וּגְבָעוֹת בְּצַדִּיקָה.

(ד) יִשְׁפֹּט עַנְיֵי עַם, יוֹשִׁיעַ לְבְנֵי אֲבִיוֹן, וַיִּדְבֹּא עוֹשֶׁק.

(ה) יִירָאוּךָ עַם שְׁמֵשׁ, וְלִפְנֵי יָרַח דּוֹר דּוֹרִים.

(ו) יֵרֵד כְּמַטֵּר עַל גֹּז, כְּרִבִּיבִים זְרִזִּיף אֶרֶץ.

(ז) יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק, וְרַב שְׁלוֹם עַד בְּלֵי יָרַח.

(ח) וַיֵּרֵד מִיָּם עַד יָם, וּמִנְהַר עַד אֶפְסֵי אֶרֶץ.

(ט) לִפְנֵי יִכְרְעוּ צִיִּים, וְאִיִּבּוּ עֶפֶר יִלְחֲכוּ.

(י) מְלָכֵי תְּרָשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יִשִּׁיבוּ,

לְבָדוֹ. וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם, וַיְמַלֵּא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ. אָמֵן וְאָמֵן.
חתימה זו היא גם חתימה לכל החלק השני של ספר תהילים, ואנו מבינים, שהברכה והשפע באים מתוך כך שה' הוא מקור הברכות, וכאשר הוא מברך את המלך והעם – כבודו מלא את כל הארץ.

צירוף חמש המילים האחרונות: כָּלוּ תַפְלוֹת דָּוִד בֶּן יִשְׂרָאֵל לְחֶלֶק הָרָאוֹן, מאזנת את שני חלקי המזמור – הראשון מתאר את התפילה ואת מעשי המלך, והשני מתאר את קבלת התפילה וברכת ה' למלך ולעמו.

»»

המזמור פותח בבקשה לה', ומסיים בברכת ה', אך תפקידי המלך במזמור נראים תפקידים ארציים בלבד, ואין בהם את תפקיד המלך בקירוב הלב של ישראל לאביהם שבשמים. הערה זו בולטת במיוחד כאשר אנו נזכרים בדמותו של שלמה, עליה נכתב המזמור, שכן הוא בנה את בית המקדש, והתאמץ לקרב אותנו לעבודתו יתברך.

שני הדברים שכתובים על תפקידו של המלך במזמור שלנו, התקיימו בצורה מופלאה בשלמה המלך.

כאשר נראה ה' אל שלמה בגבעון בחלום הלילה, ואמר לו (מל"א ג, ה): שְׂאֵל מָה אֲתֵן לָךְ, הצביע שלמה על הטובה שהשפיע ה' לאביו: אֲתָה עָשִׂיתָ עִם עַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ לִפְנֵיךָ בְּאֵמֶת וּבְצַדִּיקָה וּבִישֻׁרֵת לְכָבֵד עִמָּךְ, וַתִּשְׁמַר לֹא אֶת הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה, וַתִּתֵּן לוֹ בֶן יִשָּׁב עַל כִּסְאוֹ כִּי־וָה. והבקשה בפתיחת המזמור שלנו: אֱ-לֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמִלְךָ, וְצַדִּיקְתְּךָ לְבֶן מִלְךָ, היא מעין בקשתו של שלמה מה': וְעַתָּה ה' אֱ-לֹהֵי, אֲתָה הַמְּלַכֶּת אֶת עַבְדְּךָ תַּחַת דָּוִד אָבִי, וְאֲנֹכִי נָעַר קִטָּן לֹא אֲדַע צֵאת וּבֹא. וְעַבְדְּךָ בְּתוֹךְ עַמְּךָ אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ, עִם רַב אֲשֶׁר לֹא יִמְנָה וְלֹא יִסְפֹּר מַרְבֵּ. וְנָתַתְּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ, לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ, לְהַכִּיֵּן בֵּין טוֹב לְרָע, כִּי מִי יוֹכֵל לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ הַכֹּבֵד הַזֶּה.

ואכן, בשלמה המלך התקיים יְדִין עַמְּךָ בְּצַדִּיקָה, וְעֲנִיֶיךָ בְּמִשְׁפָּט, ולאחר המשפט שערך לנשים הזונות כתוב (מל"א ג, כח): וַיִּשְׁמְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שִׁפְטָה הַמֶּלֶךְ, וַיֵּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ, כִּי רָאוּ כִּי חֲכָמַת אֱ-לֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט. בנוסף, מתואר השפע שניתן לעם כולו. וכפי שנאמר במזמור: יִשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לְעַם, וּגְבָעוֹת בְּצַדִּיקָה, נֹאמַר גַּם בְּסֵפֶר מַלְכִים: יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל רְבִים, כְּחֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לְרֵב, אֲכָלִים וְשִׁתִּים וְשִׁמְחִים. וְכֵן: וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל לְבִטָּח, אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ, מִדָּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע, כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה.

הדבר השני עליו כתוב במזמור, הוא השלטון על העמים האחרים: וַיִּרְדֵּ מִיָּם עַד יָם, וּמִנְהַר עַד אַפְסֵי אָרֶץ. לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים, וְאֵיבֵיו עָפָר יִלְחֲכוּ. מַלְכֵי תְּרִשִׁישׁ וְאֵיִם מִנְחָה יִשִּׁיבוּ, מַלְכֵי שֶׁבַע וְסִבְא אֲשֶׁכָר יִקְרִיבוּ. וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל מַלְכִים, כָּל גּוֹיִם יַעֲבֹדוּהוּ.

מַלְכֵי שֶׁבַע וְסִבְא אֲשֶׁכָר יִקְרִיבוּ.
(יא) וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל מַלְכִים,
כָּל גּוֹיִם יַעֲבֹדוּהוּ.

(יב) כִּי יֵצֵל אֲבִיוֹן מִשּׁוֹעַ, וְעֵנִי וְאִין עֹזֵר לוֹ.
(יג) יַחַס עַל דָּל וְאֲבִיוֹן, וּנְבִשׂוֹת אֲבִיוֹנִים יוֹשִׁיעַ.
(יד) מִתּוֹךְ וּמִחַמַּס יִגְאֵל נַפְשָׁם, וַיִּיקֶר דָּמָם בְּעֵינָיו.

(טו) וַיַּחֲיוּ וַיִּתֵּן לוֹ מִזֶּהָב שֶׁבַע,
וַיַּתְּפֵלל בְּעַדוֹ תְּמִיד, כָּל הַיּוֹם יִבְרַכְנָהוּ.

(טז) יְהִי פֶסֶת בְּרַב בְּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים,
יִרְעַשׂ כְּלַבֵּנוֹן פְּרִיֹו, וַיִּצִיעוּ מַעִיד בְּעֶשֶׂב הָאָרֶץ.
(יז) יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם, לְפָנֵי שָׁמַשׁ (יניו) [ינון]
שָׁמוּ,

וַיִּתְּבַרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם וַאֲשֶׁרוֹהוּ.

(יח) בְּרוּךְ ה' אֱ-לֹהִים, אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל, עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדוֹ.

(יט) וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם, וַיְמַלֵּא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ.
אָמֵן וְאָמֵן.

(כ) כָּלוּ תַפְלוֹת דָּוִד בֶּן יִשְׂרָאֵל.

וכך נאמר בספר מלכים (מל"א ד, א): ושלמה היה מושל בכל הממלכות, מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים, מגשים מנחה ועבדים את שלמה כל ימי חייו. וכן: כי הוא רדה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה, בכל מלכי עבר הנהר, ושלום היה לו מכל עבריו מסביב. ואף מן העמים שנזכרו בפירוש במזמור, ישנם עמים שנזכרו בספר מלכים: שבא (מל"א י, א) ותרשיש (מל"א י, כב).

דווקא מתוך הדמיון בין המזמור שלנו לימי שלמה, מתחדדת השאלה: מדוע במזמור שלנו לא מופיע כלום על כך שהמלך מקרב את העם לאבינו שבשמים? הרי שלמה הוא זה שבנה את בית המקדש, וכך הוא אמר לחירם מלך צור (מל"א ה, יז): אתה ידעת את דוד אבי, כי לא יכל לבנות בית ל'שם ה' אלהיו מפני המלחמה אשר סבבהו, עד תת ה' אתם תחת כפות רגלו (רגלו) רגלי. ועתה, הניח ה' אלהי לי מסביב, אין שטן ואין פגע רע. והנני אמר לבנות בית ל'שם ה' אלהי, כ'אשר דבר ה' אל דוד אבי לאמר: בנה אשר אתן תחתיה על כסאך הוא יבנה הבית ל'שמי. באריכות רבה מספר הכתוב על בנין בית המקדש, ועל תפילת שלמה כאשר הוא סיים את הבניה, ומדוע במזמור שלנו לא כתוב על כך שום דבר?

נראה, כי הפתרון לשאלה זו מונח בפעם השניה בה ה' נראה לשלמה. בפעם הראשונה, הוא נענה לבקשת החכמה שלו, אך בפעם השניה מוצב תנאי: ויאמר ה' אליו: שמעתי את תפלתך ואת תחנונתך אשר התחננתה לפני, הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם, והיו עיני ולבי שם כל הימים. ואתה, אם תלך לפני כאשר הלך דוד אביה, בתם לבב ובישר, לעשות ככל אשר צויתיה, חקי ומשפטי תשמר. והקמתי את כסא ממלכתך על ישראל לעלם, כ'אשר דברתי על דוד אביה לאמר, לא יכרת לך איש מעל כסא ישראל. אם שוב תשבון אתם ובניכם מאחרי, ולא תשמרו מצוותי חקתי אשר נתתי לפניכם, והלכתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם. והכרתי את ישראל מעל פני האדמה אשר נתתי להם, ואת הבית אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני, והיה ישראל למשל ולשנייה בכל העמים.

האם התקיים התנאי? האם שלמה הלך לפני ה' כדור אביו? נראה בפסוקים, שהתשובה היא שלילית (מל"א יא, א'): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות וגו'. מן הגוים אשר אמר ה' אל בני ישראל לא תבאו בהם והם לא יבאו בכם, אכן יטו את לבבכם אחרי אלהיהם, בהם דבק שלמה לאהבה. ויהי לו נשים שרות שבע מאות ופלגשים שלש מאות, ויטו נשיו את לבו. ויהי לעת זקנת שלמה, נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים, ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו. וילך שלמה אחרי עשתרת אלהי צדנים ואחרי מלכם שקץ עמנים. ויעש שלמה הרע בעיני ה', ולא מלא אחרי ה' כדור אביו. אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלים, ולמלך שקץ בני עמון. וכן עשה לכל נשיו הנכריות, מקטירות ומזבחות לאלהיהן. ויתאנף ה' בשלמה, כי נטה לבבו מעם ה' אלהי ישראל הנראה אליו פעמים. וצוה אליו על הדבר הזה, לבלתי לכת אחרי אלהים אחרים, ולא שמר את אשר צוה ה'. וכך מתוארת גם חלוקת הממלכה: וען אשר עזבוני וישתחוו לעשתרת אלהי צדנים לכמוש אלהי מואב ולמלכם אלהי בני עמון, ולא הלכו בדרכי לעשות הישר בעיני וחקתי ומשפטי כדור אביו.

במזמור שלנו אין את התיאור של המלך המקרב אותנו לה', מפני שבזה שלמה נכשל לפי הפסוקים. הוא שפט בצדק, והביא שלום לכל העם, והוא שלט גם על העמים מסביב, אבל על אף שהוא בנה בפועל את בית המקדש, היה זה בנין שלא החזיק, ולא מתואר כאן כל החלק הזה של המלכות.

להאזנה לשיעור על פרק ע"ב:

peneyhamenora.com/tehilim/72

או חפשו באפליקציות הפורדקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

